

Узагальнення досвіду як чинник розвитку професіоналізму педагога

Реформування системи освіти й розбудова нової української школи зумовлюють оновлення змісту, форм, методів розвивальної діяльності дітей. Значущим у цьому сенсі є теоретичне осмислення й узагальнення передового педагогічного досвіду, що є важливим для оцінювання продуктивності новітніх ідей та їхньої реалізації у практику закладів дошкільної й загальної середньої освіти. Передовий досвід сприяє розвитку педагогічної думки, є одним із критеріїв професіоналізму педагога. Досвід педагога є підґрунтям, на якому зростає його фахова майстерність.

Уміле володіння вихователями ЗДО прийомами та методами аналізу, рефлексії власної педагогічної діяльності складає ціннісну основу результату вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду. У зазначеному процесі фахівцям властиві різні мотиви, мета та методи діяльності, що в кінцевому результаті сприяють підвищенню професійного рівня. А рівень фаху педагога знаходить своє відображення в написанні статей, доповідей, методичних рекомендацій, підручників, посібників тощо.

Передовий педагогічний досвід – результат творчого пошуку, що сприяє виявленню нових педагогічних фактів та явищ, ідей, педагогічних цінностей із метою підвищення ефективності освітнього процесу.

Головним критерієм оцінки досвіду роботи вихователя закладу дошкільної освіти є рівень сформованих компетенцій вихованців, що виступають показником професіоналізму, майстерності, творчості педагога. За такого підходу актуалізуються питання щодо вироблення алгоритму узагальнення результатів роботи фахівця.

Охарактеризуємо змістовий компонент етапу узагальнення в процесі вивчення передового педагогічного досвіду. На жаль, узагальнення досвіду

часто підміняється описом уже існуючого, що не дає чіткого аналізу недоліків, помилкових підходів, на яких необхідно зупинитись, повторює або раціоналізує відоме тощо.

Узагальнення – це не тільки вивчення у досвіді основної ідеї, а й розкриття провідних особистісно-професійних якостей педагогів, способів, методів, прийомів та зразків їхньої педагогічної діяльності.

Існують такі *види* узагальнення передового досвіду: *показ, розповідь та опис*.

Показ є найбільш ефективним видом узагальненням досвіду, коли його презентація відбувається в межах закладу дошкільної освіти, оскільки він стає доступним, інформативним, сприймається цілісно.

Однак не кожний досвід може бути показаний й не кожний педагог здатний його показати. Тому це питання в кожному окремому випадку вирішується індивідуально. Щоб передача досвіду не набула формального характеру, адміністрація закладу має надати необхідну допомогу вихователеві в тому, як краще продемонструвати свій досвід. При показі необхідно приділяти увагу проблемам *педагогічного аналізу та самоаналізу* як основним засобам проникнення до сутності освітньої діяльності. Спільний аналіз діяльності розвиває в педагога вміння самоаналізу.

Показ досвіду супроводжується відповідними коментарями, що містять відповіді на певні запитання щодо з'ясування найбільш повної інформації про нього (етап узагальнення, його мета та результативність).

Однією з форм показу є *відкриті* заходи (заняття, гра, проектна, дослідницька пошукова діяльність дітей), у перебігу яких вихователі мають можливість сприймати зразки праці педагога-майстра, використані ним форми, методи, прийоми, особливості реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії в конкретних умовах.

Важливе значення для вдосконалення майстерності вихователя набуває його участь у колективному обговоренні відкритих заходів, що надають можливість установлювати безпосередній контакт з автором досвіду, в неформальному спілкуванні отримати відповіді на питання, що цікавлять, виявити нове коло проблем і спільно з педагогом накреслити шляхи їхнього

вирішення. Тим самим відбувається більш глибоке проникнення у творчу лабораторію вихователя. Причини недостатньої ефективності проведення відкритих заходів такі:

- недостатня підготовка аудиторії до сприймання досвіду (невизначеність мети спостереження, несформованість необхідних психологічних настанов, відсутність внутрішньої готовності до сприймання, розуміння та використання сутності досвіду);
- нечіткі мета та завдання показу (випадковість у виборі теми відкритого заняття, відсутність акценту в показі ведучих елементів досвіду, що заважає виявленню в досвіді суттєвого);
- незадовільна практика аналізу відкритих заходів (відсутність розгляду проблем, протиріч, з якими стикається вихователь, та шляхи їх подолання);
- незадовільна організація проведення відкритих заходів (жорсткий регламент, дефіцит часу, що відводиться на коментарі до заняття, не дають змоги розкрити досвід, розгорнути колективний аналіз, диспут, обговорення, уточнити запитання, що цікавлять кожного вихователя, який присутній).

Умови підвищення ефективності відкритих заходів такі:

- чітке визначення адресної направленості (для кого, з якою метою демонструється заняття: для колег, вже знайомих із досвідом педагога, який показує заняття, або незнайомих із ним; молодих або досвідчених педагогічних працівників);
- цільова підготовка аудиторії (ознайомлення з педагогічними принципами автора ППД, актуальними освітніми проблемами, організаційними, психолого-педагогічними, дидактичними умовами, в яких працює вихователь);
- орієнтація показу на задоволення потреб присутніх вихователів;
- проведення аналізу заняття в міцному зв'язку з поставленою перед показом метою, з залученням необхідного коментарю, що розкриває досвід вихователя, уточнює та конкретизує побачене на занятті.

Якщо є потреба вихователя в використанні конкретного передового досвіду на рівні району, то в такому випадку більш ефективним видом узагальнення є *розповідь* про нього.

Це обумовлено тим, що багаторазовий показ легко організувати лише при передачі досвіду всередині ЗДО. У районі виникає багато технічних труднощів у здійсненні кількаразового відвідування занять вихователя будь-якого садочка.

Розповідь – це виступ автора досвіду на засіданнях педагогічної ради, методичного об'єднання, на конференціях, семінарах та ін. У розповіді дається сконцентрована *інформація про досвід*, що вміщує аналітичне повідомлення, причини того чи іншого педагогічного явища, надаються різноманітні приклади – все, без чого неможливо оволодіти технологією, що міститься в досвіді.

При цьому треба уникати недоліків розповіді: безсистемності, аморфності, зайвої ілюстративності, неточності лексики, термінології, що використовується, незнання аудиторії та її запитів.

Доцільно користуватися такою *структурою розповіді*:

- висвітлювання досягнутих результатів (вказати та обґрунтувати конкретні потреби чи/або запити, що викликали пошук);
- задум вихователя, шляхи його реалізації;
- умови, що забезпечують досягнення найвищих результатів;
- організаційно-методична система роботи вихователя (засоби, методи, прийоми, організаційні форми);
- суть новизни досвід;
- які труднощі, яку проблему масової практики допомагає розв'язати пропонований досвід;
- складнощі та суперечності пошуку, що здолано вихователем у процесі становлення досвіду;
- адресна направленість досвіду, рекомендації по його використанню.

Найбільш високий, аналітичний рівень узагальнення досвіду – *опис*, що здійснюється на рівні Інституту післядипломної педагогічної освіти та його

підрозділів. Опис не може так наочно, як показ, представити своєрідність безпосереднього процесу діяльності педагога на занятті або так повно, як розповідь, виявити безпосередні знання вихователя та специфічну інформацію про нюанси його праці, що передаються в живому спілкуванні. Разом із тим у показу і розповіді в порівнянні з описом значно вужча аудиторія (за виключенням телебачення).

Найбільш вдалою формою опису досвіду є *розгорнута довідка про досвід* того чи іншого педагога, в якій на підставі об'єктивної та достовірної інформації, зібраної у процесі вивчення та аналізу досвіду здійснюється таке:

- проводиться кваліфікація визначених явищ, дається наукове тлумачення;
- вказуються суперечності й труднощі, що зустрічаються в масовій практиці й вдало розв'язуються в указаному досвіді;
- визначається головна ідея досвіду, пояснюється її своєрідність;
- обґрунтовується вибір методів і засобів педагогічної діяльності, своєрідність системи задач, що реалізуються педагогом, а також розкривається характер виховних, розвивальних та навчальних ситуацій, зміни мотивації в інтелектуальній, емоційній сферах, які відбувалися в результаті організаційної діяльності дітей;
- вказуються внутрішні зв'язки, закономірності, механізми досягнення успіху в навчанні та вихованні, взаємозалежність та взаємообумовленість усіх елементів роботи вихователя.

Існують такі *види опису*:

- *короткий опис*: назва теми досвіду, автор, галузь знання, ключові слова, новизна, практична значущість, роки вивчення та поширення;
- *основний опис*: основний зміст новизни, рекомендації щодо використання суб'єктами освітнього процесу;
- *розширений опис*: актуальність и перспективність новизни, наукова новизна і практична значимість, методична розробка досвіду і технологія його освоєння, результативність й ефективність використання досвіду.

Варто зазначити, що в описі досвіду важливо відобразити два аспекти: перший – пріоритетні тенденції, закономірності освітнього процесу закладу

дошкільної освіти, другий – оригінальний, самобутній, індивідуальний вектор автора досвіду.

Вимоги щодо узагальнення та опису передового досвіду такі:

- *теоретичний рівень*: виявлення сутності досвіду, його основних елементів, зв'язків між ними, розкриття його наукової новизни та практичного значення з метою збагачення педагогічної теорії, визначення ролі й місця даного досвіду в організації цілісного освітнього процесу;
- *методичний рівень*: показ системи конкретних педагогічних дій автора досвіду, його педагогічна технологія, встановлення зв'язку між метою педагогічної діяльності, засобами її досягнення й одержаними результатами, характеристика умов, що забезпечують досягнення оптимальних результатів на основі застосування пропонованого досвіду;
- *практичний рівень*: конкретний опис певної системи педагогічних дій (інформація про творчі знахідки вихователів), показ результативності даного досвіду, розкриття його переваг і перспектив використання.

Вивчення теоретичних джерел, практики дало можливість визначити місце передового педагогічного досвіду в розвитку професіоналізму педагога. З'ясовано, що передовий педагогічний досвід є рушієм модернізації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Продуктивність передового педагогічного досвіду залежить від особистості педагога, його здатності до продукування нових ідей щодо створення умов для особистісного зростання дошкільників. Для того, щоб ефективні прийоми та методи роботи з творчої лабораторії педагога могли перейти в масову практику, їх слід вивчати, узагальнювати та впроваджувати.

Література

1. Інноваційні освітні системи ХХ століття// Вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду: Метод. рекомендації/ Ніжин, держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2003. – С. 7–8.
2. Передовий педагогічний досвід: теорія і методика/ Під ред. Л. Л. Момот. – К.: Рад. школа.,1990.–141 с.

3. Перспективні педагогічні технології в системі неперервної освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-пошукової конференції. У 2-х ч./ За ред. І.Г. Єрмакова, С.Р. Рудаківської. Частина перша. – К.: КиМУ, 2005. – 612 с.
4. Перспективні педагогічні технології в системі неперервної освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-пошукової конференції. У 2-х ч./ За ред. І.Г. Єрмакова, С.Р. Рудаківської. Частина друга. – К.: КиМУ, 2005. – 392 с.
5. Сгадова В.В. Впровадження передового досвіду – важливий засіб удосконалення педагогічної майстерності вчителя. – М.: Педагогіка. – 1988. – Вип. 2. – С.88–93.
6. Тевлін І. Передовий педагогічний досвід: вивчення, узагальнення та поширення//«Завуч». – 2003. – №35.